

Иван В. Лалић

Глас који
пева у
вртовима

избор из поезије

Приредили
Светлана Шеатовић
Зоран Пеневски

■ Laguna ■

ГЛАС КОЈИ ПЕВА У ВРТОВИМА

Лалић – песник културе памћења,
емоције и Медитерана

*Гласови мртвих.
То нису мртви гласови*
(Иван В. Лалић, Мелиса)

Једног хладног, ветровитог и снегом опхрваног мартовског дана упознала сам Ивана В. Лалића 1996. године. Нисам тада слутила да ће то бити наш први и последњи сусрет. Била сам студент књижевности и новинар Радио Београда 202, а Лалић је прихватио интервју, скувао најбољу кафу, у соби смо слушали Бахове фуге, а разговор је текао... Тај дијалог траје до данас јер гласови мртвих заиста нису мртви гласови. Иван је преминуо 26. јула 1996. и у том интервју ми је причао како ускоро излази нешто о чему не може да говори, али је то његова заветна књига коју је спремао у својој глави још од 1972. године. Била је то збирка *Чешири канона* која је објављена у јуну 1996. године. Тог тренутка када је објављена последња Лалићева књига, одмах је постала део историје српске књижевности. Ја сам већ 1997. писала дипломски рад о *Канонима*. Тако је наш дијалог настављен и кроз

магистарски и докторски рад, бројне научне радове. Постоје песници од којих се никада нећемо одвојити и које ћемо носити на сваком путовању, у сваком тренутку засићења вратићемо се таквим писцима. Мало је песника који и после свог земног одласка доживљавају овакву рецепцију, открића која маме и научне и песничке духове подједнако. После деведесет година од рођења можемо рећи да је пред нама био и остао песник несумњиве естетске вредности, један од најпревођенијих српских писаца у последњих двадесет година, разумљив на бројним језицима овог света. Зашто је Лалићев траг тако широк и дубок?

Иван В. Лалић је од прве збирке песама, а посебно од сабраних пет збирки у једну *Време, вајре, вршови* (1961) препознат у књижевним и критичарским круговима као нов глас који доноси ерудицију обојену емоцијом, отвара хоризонте српске поезије ка наслеђу античке културе и митова, обнавља сонет у поеми или циклусу сонета *Мелиса*. Сасвим тихо одбија да учествује у сукобима модерниста и традиционалиста обезбеђујући себи место аутохтоног песничког гласа. Од средине шездесетих година Лалић гради своју везу са Византијом која ће бити објављена у *Изабраним и новим њесмама* (1968) као циклус од десет песама *Византија*. Тада ће у предговору овом издању Јован Христић писати да Лалић и он трагају за „новом традицијом“ објашњавајући да је то потрага за прекинутом везом која сеже до Византије, а преко Византије до античке културе и хеленског наслеђа. Тиме ће пред нама бити један правац у коме ће се спајати почетак наше културе и српске књижевности, самоспознања

о коренима који су насилно прекинути крајем XVIII века, а потом сасвим заборављени у XIX веку. Лалић је песник слојевите културе, у својој поезији је уградио античке митове, обновио стару италијанску песничку форму страмбота, хексаметре, елигеје, сонете. Он је песник најшире културе коју су најбоље и пре српских тумача разумели Франсис Џонс, Лалићев преводилац на енглески језик, и Силвија Хоксворт, који су већ крајем 80-их година дефинисали његову поезију као Византију и Медитеран. Они су први тумачи који споља разумеју да је он медитерански песник. Он није песник само због љубави према Ровињу, Венецији из које ће настати антологијска песма *Acqua alta* већ по историјској вертикали када уграђује античко наслеђе у *Време, вајре, вријови*, потом циклус песама о Византији из 1968. године када излазе *Изабране и нове њесме*. Вертикала Медитерана се открива кроз трагање за „новом традицијом“ која ће се сада пронаћи у везама са грубо пресеченом везом са нашом старом средњовековном књижевношћу. Но треба се сетити да и Иван В. Лалић у песми *Плава гробница* баш у подне „пуно срме“ спознаје заблуде српског народа и узалудна страдања која препознаје пловећи поред острва Вида и на таласима плаве гробнице. Лалићево подне у *Плавој гробници* је подне горких спознања, историјских заблуда српског народа и страдања које се са дистанце од седамдесет година види као апсолутни промашај. Албанска голгота јесте понос српског народа, али у том подневу које је „пуно срме“ и у коме „сунце црно бива“ Лалић указује на највеће облике страдања и масовне смрти, колективних гробница

које нису постале света, светла места сећања. Уместо тога медитеранско подне у *Плавој іробници* је слика наших колективних пораза сједињавајући подне и смрт. Нажалост, ово подне није епифанијско подне „срећног умирања“, већ једно мучно сусретање са светом порушених идеала и трагичних смрти које нису постале светле тачке нових генерација. Тако подне у Лалићевом опусу од оног идеалног, епифанијског може да се развије у подне пораза у коме „сунце црно бива“ призивајући контекст и *Фује смрти* Паула Целана у песми *Последња четврти*.

Лалић данас има више читалаца него када је био међу нама, велики број проучавалаца, студената мастер и докторских студија, научних радова. Песници средње песничке генерације се враћају Лалићу као песничком узору више него док је био међу нама.

Иван В. Лалић је песник невероватне ерудиције, полиглота, један од најбољих преводаца поезије са немачког, енглеског, француског језика, човек апсолутног слуха јер није случајно био унук Исидора Бајића, чији је прстен увек носио на десној руци. Син Влајка Лалића, новинара и члана Младе Босне, није могао да заборави ни сложеност националне историје и контроверзе савременог света, чије убрзање је гледао помно и промишљао посебно током осме и девете деценије ХХ века. У збирци *Страсна мера* (1984) Лалић је у песми *Последња четврти* наслутио и указао на убрзани распад века и миленијума и ново прекомпоновање света и Европе уједињењем и подизањем Немачке када ће у његовим стиховима пред нама „неустрашиво ходити, опевани синови Алпа“

и казати да „сад опасност расте/храни се искуством, пије црно млеко“ алудирајући на цитат из *Фује смрши* Паула Целана и трагедију Холокауста. У истој песми је песник који је знао историју и несумњиво даром интуиције записао: „Месец је себе узео на зуб/На низбрдици јуна: последња четврт,/А столеће се једе као месец, усмерено/У ушће, и убрзава под углом“. Већ у збирци *Писмо* (1992) Лалић ће објавити циклус сонета нерођеној кћери, пред читаоцима ће бити опет Мелиса, посредница између света живих и мртвих, *Шайаи* Јована Дамаскина је већ антологијска песма савременог доба, а критичари и преводиоци ће од краја 80-их видети Лалића као медитеранског песника и по културном наслеђу антике, Византије, савременог дијалога Истока и Запада. Лалића смрт и стиже крајем јула као облик литерарне и животне антиципације.

После деведесет година од рођења и двадесет пет година од смрти можемо рећи да гласови мртвих нису мртви гласови, а да је српска поезија поред врхунског песника националног духа свесна и своје најшире медитеранске струне која је проговорила у шумовима мора, омиљеном Ровињу, сликама Рима, Венеције у песми *Acqua alta* спајајући у опусу Петрарку и Дамаскина, љубав према мору никад није престала иако је то море однело трагично његовог сина Влајка. Земни живот је завршио тачно онако како је желео и колико му је требало да испева *Четири канона* за седамдесет и пет дана 1995/1996, а потом да мирно каже као Црњански: „Испунио сам своју судбину.“ Лалића сам само једном упознала на неколико сати у драгоценом разговору, а сада, и после толико година, чини ми се

да смо се одувек познавали. У ствари, ми се још увек упознајемо јер Лалића никад не можете сасвим и до краја спознати чак и када дуго познајете његову супругу Бранку. Потребно је много читања, тумачења, разговора са познаваоцима и обожаваоцима Лалића и није никад до краја откључан сваки стих, свака емоција и алузија. Овај избор песама је само увод и мали корак кроз велико песништво Ивана В. Лалића.

Светлана Шеатовић
У Београду, 30. марта 2022.

Садржај

Зарђала игла	17
Тако је певао Орфеј	19
Странац.	22
Фебруар.	25
Катедрале.	26
Ветар	28
Млада љубав.	29
Requiem за мајку	30
Глас који пева у вртovima.	32
Јаблан	34
Еквиноциј	35
Лето	36
Песма о Еуридики	38
Велика врата мора	40
Фреска	42
Византија.	44
Смедерево	47
Писмо господина Синадина погинулог у боју код Ангоре лета господњег 1402..	48

1804	49
Гаврило Принцип	51
Кораци према мору.	52
Опело за седам стотина из цркве у Глини	55
Мелиса (поема)	57
Аргонаути	88
Песма о три кише.	89
Љубав	91
Војников епитаф	93
Римски квартет	95
Море после кише	102
Зимско јутро.	105
Пролећна литургија за мртвог песника	106
Млада жена из Помпеја	113
Места која волимо	115
Орфејев други силазак.	116
Нереида.	118
Моцарт	126
Саопштење о Икару	127
Елпенору	128
Пилат	129
Ресава	130
Принцип на бојишту.	131
Плач летописца	132
De administrando imperio	133
Византија II	134
О делима љубави	136
Сећање на воћњак	137
Три строфе.	138
Византија III.	139

Византија IV	140
Рашка	141
У суседству мртвих	142
Византија VII	143
Паркама	144
Византија X	145
Синовима који расту	146
Несаница	148
Последња четврт	150
Белешка о поетици	153
Гавранов монолог	154
Критика Пилата	155
Моцарт	156
Тераса II	157
Помен за мајку	158
Стеријино подне	159
Песников гроб	160
Imago ignota	161
Kunsthistorisches museum	162
Војислављево врт	164
Acqua alta	166
Језеро у јесен	170
Похвала несаници	172
Елпенор	176
Пролеће, Котеж Неимар	177
Октаве о лету	178
Носталгија	180
Десет сонета нерођеној кћери	184
Strambotti	194
Меланхолија	199
Римска елегија	200

Плава гробница	.205
Шапат Јована Дамаскина	.208
Никад самљи	.210
Равнодневица	.211
Пиета	.212
Писмо	.213
Слово о слову	.214
Море	.216
Први канон, песма 1	.219
Први канон, песма 2	.221
Први канон, песма 8	.223
Први канон, песма 9	.225
Други канон, песма 1	.227
Други канон, песма 2	.229
Други канон, песма 3	.231
Други канон, песма 6	.233
Други канон, песма 9	.235
Трећи канон, песма 1	.236
Трећи канон, песма 2	.238
Трећи канон, песма 5	.240
Трећи канон, песма 9	.242
Четврти канон, песма 1	.243
Четврти канон, песма 2	.245
Четврти канон, песма 6	.247
Четврти канон, песма 9	.250
О аутору	.253

ЗАРЂАЛА ИГЛА

Тад сам заволео ноћ, заволео је због ветра
Распредеиог у тамним иглицама борова,
И лупања капка на прозору чврсте куће
Од које оста темељ и зелена рђа корова.

Кад није било ветра зрикавци су остали
И дах мајке, десно у тами, млак и благ.
У сан сам тонуо као у сапуницу,
Брзо и мекано, без бразде на површини,

Лета на рамену планине, међу шишаркама;
На ветру, под мрком кожом, расле су мале кости.
У кућу зеленооку долазили су гости,
А ја сам обично био умрљан боровом смолом.

Јесен – то је био град. Улица благог пада
Са славолуком дечјег смеха између кућа.
Мала саобраћања у сенци великог света
Који је подрхтавао, на ногама од глине.

О, било нас је много. И све кротки питомци
Зеленог живота што нас све једнако воли.
Сви још учаурени грађани, бродоломци,
Срне и разбијачи, мекушни још ко сипа.

А били смо у мрежи, ко слана жетва мора
У прохладној дубини што љигаво светлуца.
Једно сам лето дочекао у рањавом граду
С устима пуним страха, ко измрвљеног стакла.

Тад сам замрзео ноћ, замрзео је због страха
Распреденог у одјеку корака на улици.
Због зрелог детињства, очерупаног до крви,
И разлетелог перја на бриду црног даха.

Замишљаам оне који се родише кад и ја,
Али који су сада дубоко у својој смрти.
Све то кротки питомци зеленог живота
Што су ме смрћу прерасли, ненадно, преко воље.

Јесу ли у тренутку збиља постали зрели,
Пре него што ће да се смежурају ко булке
Под кршем рушевина, с очима пуним страха
И прашине, запањени, јер то нису хтели?

Не знам. Али ја сам остао, да растем даље
С њиховим погледима, као зарђалом иглом
Под кожом потиљка; али да ипак, споро,
Опет заволим ноћ, и њене мекане звезде.

Остале су и шуме, и велики ветар
Распреден у иглицама посечених борова,
Градови руменосиви, у које ћу отићи
Гњечећи влажном шаком мало познатог корова.

И између два пршљена кичме мало страха;
Остатак туђе смрти што прође сасвим близу.
И заљуљани мостови у мехуре даљина,
Где идем, доста чврст, у проређеном низу.

ТАКО ЈЕ ПЕВАО ОРФЕЈ

Он певао је као грм пун ружа,
Гласом од бакра, од воћа и пене.
И свака грана бивала је дужа
И мека испод коре, ко да пружа
Црнкасто тело миловању жене.

А дивне звери нису чак ни знале
Како им крв се у мед златни груша.
Најежене су, велике и мале,
Ко исечене из тишине стале,
С језером светла у уху што слуша.

А он је време учинио чујним,
Дао му гипкост воде бистре, плитке,
Пуне пастрмки са тачкама рујним;
И доју траве с цветовима бујним,
И укус земље, сунчане и житке.

И певао је и под кишом млаком,
Мокар, сред љубичасте детелине,
Крвав под кожом, и скривено лаком
На одјек зрелог гласа под стењаком,
Где вредао је први вал тишине.

СТРАНАЦ

То је река, мало плава, спремна да уђе кротко
У завијутак, тамо где полако рђају
Три зелене оштрице јабланова; где рибе
Матица скрене благим притиском на пераја.

Обала од песка се ненаметљиво пење,
Као случајан покрет руке; и онда стане
На свежем рубу густе шикаре тополика,
Најежене од ветра што прође с друге стране.

Корази остављају безвучан траг на песку.
Он се помиче замишљено, и као пега
Нестаје међу лишћем, па појави се опет
На песку, непотребан, питомо спуштених руку.

Песма је птице склизнула низ крљушт сребрнасту
Шикаре тополика. Реком пливају рибе
И прве мрље вечери. Вече је свеже
Ко задрхтале рибе, тек просуте из мреже.

Он корача низ влажни песак равномерно
И мало укочено, већ скоро као лутка.
Ко да лебди на страху да ће га следећи корак
Извести из пејсажа, много пре завијутка.